

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra speciální pedagogiky

**Předpoklady pro výkon profese
speciálního pedagoga**

Bakalářská práce

Brno 2012

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Lenka Slepíčková, Ph.D.**

Vypracovala: **Maria Kašová**

„Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, s využitím pouze citovaných literárních pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.“

podpis

Děkuji paní Mgr. Lence Slepíčkové, Ph.D. za vstřícnost, pomoc a rady při zpracování mé bakalářské práce a za čas, který této práci věnovala.

Dále děkuji všem speciálním pedagogům a ostatním, kteří se stali účastníky výzkumu této bakalářské práce, za jejich ochotu sdělit své zkušenosti a názory. Jejich otevřenost přispěla k realizaci výzkumu.

V neposlední řadě děkuji rodině a blízkým přátelům, kteří mě po celou dobu tvorby bakalářské práce podporovali.

Obsah

Úvod	5
1 Speciální pedagog	7
1.1 Definice profese a speciálního pedagoga	7
1.2 Profil speciálního pedagoga	8
1.3 Vzdělání speciálního pedagoga	9
1.4 Psychoped	10
2 Předpoklady profese speciálního pedagoga- psychopeda, učitele a vychovatele....	11
2.1 Stručný přehled činností speciálního pedagoga- psychopeda ve školském zařízení	12
2.2 Kompetence.....	13
2.3 Oblasti důležité pro úspěšnost v praxi speciálního pedagoga- psychopeda ve školském zařízení	15
3 Metodologie	21
3.1 Cíl a metody výzkumu	21
3.2 Výzkumný problém.....	21
3.3 Výzkumné otázky.....	22
3.4 Techniky sběru dat	22
3.5 Výběr vzorku a realizace výzkumu.....	23
4 Výzkum.....	25
4.1 Případová studie č. 1	25
4.2 Případová studie č. 2	28
4.3 Případová studie č. 3	31
4.4 Případová studie č. 4	33
5 Interpretace dat.....	35
5.1 Odborné a jiné vzdělání nutné k vykonávání profese speciálního pedagoga- učitele.	35
5.2 Specifické schopnosti, kterými by měl speciální pedagog pracující ve škole disponovat ve své profesi.	36
5.3 Charakterové vlastnosti, které jsou pro speciálního pedagoga užitečné v jeho profesi.....	38
5.4 Závěr výzkumného šetření	40
Závěr	43
Shrnutí.....	45
Summary	45
Použité zdroje.....	46
Přílohy	47
Dotazník	48

Úvod

Než si volíme své životní povolání, díváme se na různá hlediska, která se týkají vybrané profese a nás samotných. Hodnotíme, zda jsme dostatečně vybaveni k dané práci. Zjišťujeme, co všechno potřebujeme získat, abychom mohli pracovat v oboru. Hledáme, kde bude naše uplatnění. Přemýšlíme, zda „na to máme“ a jestli naše charakterové vlastnosti budou podporovat výkon vysněné práce.

Povolání speciálního pedagoga není snadné a stejně jako v ostatních oborech jsou zde na osobnost pedagoga kladeny vysoké požadavky. S některými se člověk rodí, jiné je třeba tvrdě a dlouze získávat.

Otázka předpokladů profese by měla zajímat každého člověka před tím, než nastoupí do své práce. A proto se tato bakalářská práce zaměřuje na předpoklady profese speciálního pedagoga. Obsah následujícího textu by mohl být podnětem k tomu, zamyslet se nad sebou a nad tím, zda člověk, v tomto případě speciální pedagog, opravdu má to, co jeho profese vyžaduje od svých zaměstnanců, zda skrze to může nabídnout svému okolí maximum a jestli bude moci za pár let výkonu profese říci, že si vybral svou životní pozici správně a že jí dělá s radostí. Jedná se o práci s lidmi, dětmi a to s dětmi s handicapem, proto by měl být i přístup budoucích odborníků i zasloužilých zaměstnanců ke své profesi o to promyšlenější a zodpovědnější.

Začátek práce je věnován problematice a charakteristice pedagoga, speciálního pedagoga- psychopeda pracujícího ve školském zařízení. Čtenář je zde seznámen se základními definicemi, termíny a oblastmi zaměření práce speciálního pedagoga, které vyžadují určité vlastnosti, dovednosti a znalosti.

Následuje empirická část, kde je využita metoda kvalitativního výzkumu analýzy dat. Data byla sbírána pomocí krátkých dotazníků, rozhovorů se speciálními pedagogy a asistenty pedagoga na základní škole speciální a na praktické škole. Jedním z nejdůležitějších způsobů sběru dat bylo také pozorování v průběhu několika měsíců v prostředí, kde speciální pedagogové pracují.

Cílem této bakalářské práce je poskytnout náhled do profese speciálního pedagoga a do předpokladů této profese, nejen pro studenty speciální pedagogiky a pomoci jim

zamyslet se nad tím, zda je tato profese pro ně vhodná, protože špatný výběr této profese může uškodit nejen samotným pedagogům, ale i dětem, se kterými budou tito speciální pedagogové pracovat, a které by mohla zbrklost pedagoga v jeho rozhodnutí ve výběru profese hodně ovlivnit. Nakonec je to i práce, která by mohla osvětlit tuto profesi široké veřejnosti.

1 Speciální pedagog

1.1 Definice profese a speciálního pedagoga

Pokud se bude mluvit o předpokladech nějaké profese, je třeba si hned na začátku říci, co to profese vlastně je. Ve Velkém sociologickém slovníku (1996, s. 852) je profese definována jako: „*povolání, odbornost, resp. odborností, odbornou přípravou podložené povolání.(...)V bývalém Československu se vžilo chápání profese jako profesionálního vykonávání určité práce.*“

Zdravotníky, psychology, sociální pracovníky, pedagogy i speciální pedagogy, fyzioterapeuty a rehabilitační pracovníky pak můžeme všechny sdružit pod jeden pojem, a to profese pomáhající. Ty jsou v psychologickém slovníku charakterizovány: „*Pomáhající profese je souhrnný název pro profese, které se zaměřují na pomoc druhým; pomáhají řešit nesnáze, problémy, zdravotní potíže druhých lidí. Společnými znaky jsou mimořádná psychická zátěž, odpovědnost a rizika pro vlastní duševní zdraví.*“ (Hartl, 2004, 188 s.)

Konkrétně je speciální pedagog podle Zákona č. 563/2004 Sb., paragrafu 2, pedagogickým pracovníkem, který je ve stejném zákoně definován: „*.... pedagogickým pracovníkem je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání ...*“

Mezi pedagogické pracovníky můžeme kromě speciálního pedagoga dále zařadit učitele, pedagoga v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, vychovatele, pedagoga volného času, asistenta pedagoga i vedoucího pedagogického pracovníka. Podle zákona o pedagogických pracovnících do této kategorie spadají i psycholog a trenér.

Na všechny tyto pedagogické pracovníky jsou v rámci jejich profese kladeny různé požadavky. Aby člověk mohl pracovat v profesi, předpokládají se od něho určité vlastnosti, dovednosti a schopnosti, kterými by měl být člověk pro svoji profesi vybaven. Společnými předpoklady pro všechny pedagogické pracovníky je plná způsobilost k právním úkonům. Další neméně důležitým předpokladem je odborná

kvalifikace pro přímou pedagogickou činnost, kterou pracovník vykonává. Podmínkou pro to být pedagogickým pracovníkem je dále bezúhonnost a zdravotní způsobilost. V České republice se od pedagogických pracovníků vyžaduje i znalost mateřského jazyka obyvatel země, tedy českého jazyka (Zákon č. 563/2004 Sb.).

1.2 Profil speciálního pedagoga

V dnešní době je profese speciálního pedagoga stále více potřebná, jelikož díky lepší diagnostice je identifikováno i více dětí s handicapem, kteří potřebují speciální pomoc a podporu. Přesto stále mnoho lidí neví, co znamená a co obnáší být speciální pedagogem.

Již ze samotného termínu „speciální pedagog“ je zřejmé, že se jedná o pedagoga, jehož pozice je svým způsobem výjimečná a zvláštní. Jedná se o „běžného“ učitele nebo také vychovatele, který ale pracuje s dětmi, mládeží s určitým druhem handicapu. Do této skupiny zahrnujeme hlavně děti a mládež zdravotně postiženou, zdravotně znevýhodněnou a děti a mládež se sociálním znevýhodněním. Pracovní podmínky bývají náročnější než v jiných oblastech pedagogiky vzhledem k různým druhům a hloubkám handicapů u žáků. Proto je nutné, aby speciální pedagog měl specifické vlastnosti, dovednosti a vědomosti, které mu pomohou ve všech výchovných a vzdělávacích aktivitách dětí (žáků) se speciálními vzdělávacími potřebami.

Pedagogicko – psychologická složka profilu speciálního pedagoga představuje souhrn vědomostí z obecných pedagogických a psychologických disciplín, o něž se opírají schopnosti diagnostikovat správně jednotlivé žáky a jejich výchovné prostředí, znát výchovné cíle a obsah vzdělávání, analyzovat průběh výchovně vzdělávacího procesu a umět jej organizovat, volit vhodné prostředky, metody a formy vzdělávání a umět je tvořivě aplikovat v praxi. Ve složce specializované odbornosti má speciální pedagog mít široký rozhled po celém oboru a metodologii speciální pedagogiky (Trnková, 2006). A dále se má specializovat v některé z následujících oblastí oboru. Psychopedie se zabývá výchovou a vzděláváním mentálně postižených jedinců. Dalším podoborem speciální pedagogiky je somatopedie, která se věnuje výchově a vzdělávání jedinců s tělesným postižením či chronickým onemocněním. Pro surdopedii jsou předmětem zájmu jedinci s různorodým sluchovým postižením. Odborníci v logopedii

se zaměřují na jedince s řečovou vadou. Zrakově postižené jedince se snaží vzdělávat, vychovávat a co nejvíce jim pomáhat oftalmopedie. V neposlední řadě tu je etopedie, která se soustřeďuje na výchovu, vzdělávání a také převýchovu jedinců s poruchami chování.

Speciální pedagogové jsou zaměstnáni hlavně ve školách a školských zařízeních určených pro jedince se speciálními vzdělávacími potřebami. Poslední dobou nachází speciální pedagogové své uplatnění i ve školách hlavního proudu. Dále pak mohou pracovat ve zdravotnických zařízeních a dnes také v sociální sféře. Jejich náplň práce je proto velmi různorodá podle místa výkonu profese.

1.3 Vzdělání speciálního pedagoga

Aby mohl speciální pedagog poskytnout co nejefektivnější pomoc a podporu dětem se speciálními vzdělávacími potřebami, je pro něho nutné dobré odborné vzdělání. Jak již bylo zmíněno, i zákon o pedagogických pracovnících vyžaduje od speciálních pedagogů odbornou kvalifikaci, která se získává ukončením vysokoškolského studia v akreditovaném magisterském studijním programu v oblastech pedagogiky, které jsou zaměřeny hlavně na speciální pedagogiku (Zákon č. 563/2004 Sb.).

V současnosti je obor speciální pedagogika ve společnosti často vyhledávaný, a tak její katedry najdeme téměř na všech pedagogických fakultách vysokých škol u nás. Katedry speciální pedagogiky mají své místo na pedagogických fakultách Masarykovy Univerzity v Brně, Karlovy Univerzity v Praze, Univerzity Palackého v Olomouci, Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Univerzity v Hradci Králové, Ostravské Univerzity, Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem a také Technické univerzity v Liberci. Mnohdy se objevují menší pracoviště speciální pedagogiky na katedrách pedagogiky nebo dokonce mimo pedagogické fakulty.

Základem vzdělání speciálního pedagoga jsou pedagogické a psychologické disciplíny stejně jako u ostatních pedagogických profesí. Pro speciální pedagogy se navíc k těmto vědám přidává integrativní (speciální) pedagogika se všemi svými směry a dále pak samotná specializace v jedné z těchto oblastí.

Dokončením vysokoškolského vzdělání pro speciální pedagogii studium zdaleka nekončí. I v tomto oboru je nutné, ne-li nezbytné, celoživotní vzdělávání. Obor speciální pedagogika je poměrně mladý. Jako obor byla speciální pedagogika uznána až na přelomu 19. a 20. století. Teprve v půlce 20. století se tento obor začíná více podobat oboru, jak ho známe dnes. Neustále se proto kladou nové otázky a na světlo vychází nové poznatky, které jsou důležité pro lepší pochopení a pomoc dětem a všem lidem se speciálními vzdělávacími potřebami.

1.4 Psychoped

Absolvent magisterského studijního oboru speciální pedagogika se specializací psychopedie se nazývá psychoped. Cílovou skupinou pro odborníka psychopedie jsou děti, mladiství a dospělí s mentálním postižením, se kterými často souvisí i další problémy, např. tělesné postižení, zrakové postižení, problémy chování, poruchy chování aj.. Dalo by se tedy říci, že předmětem profese psychopeda je člověk s mentálním postižením různého stupně bez ohledu na věk a také bez ohledu na kombinaci postižení (Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2007).

Odborníky- psychopedy najdeme v různých zařízeních určených pro děti. Místem, kde mohou vykonávat svoji práci, je škola a zařízení určená pro děti a dospělé s mentálním postižením, např. stacionáře či nevládní neziskové organizace, které se starají o lidi s mentálním postižením. Psychopedi mají své místo také ve speciálně pedagogických centrech a hlavně na základních školách praktických, základních školách speciálních a praktických školách. Proto je pole působnosti psychopedů široké. Mohou být učiteli, vychovateli, diagnostiky atd..

Jelikož je psychoped hlavním iniciátorem a organizátorem výchovného a vzdělávacího procesu, osobnost a postoj psychopeda k jeho profesi tvoří jeden ze základních kamenů úspěchu, ale i negativních dopadů při řešení výchovných problémů dítěte (Slomek, 2010; Kysučan, 1990). Při vedení jedince nejen s mentálním postižením bývá speciální pedagog často postaven do situace, kdy je od něho nutné rychlé rozhodování. Toto rozhodování bývá do značné míry ovlivňováno úrovní a kvalitou jeho odborných znalostí, mimo jiné i svou vlastní praxí a schopností empatie. Je tedy ovlivněno mnoha faktory.

2 Předpoklady profese speciálního pedagoga-psychopea, učitele a vychovatele

„Vychovatelem se žádný člověk nenarodil, může se jím však stát, a to vlastním přičiněním, důkladnou vědeckou přípravou a dalším soustavným přičiněním.“ (Švancar, Buriánová, 1988, s. 189, in Sekera, 2009, s 61). Autorky zde o vychovateli v zařízeních pro ochrannou či ústavní výchovu. Ale myslím, že se tyto slova hodí i pro pedagogy obecně a samozřejmě i pro speciální pedagogy.

Autorky Hrdličková a Pávková poskytují výčet vlastností, schopností a dovedností, které by měl mít každý vychovatel v dětském domově. Jedná se hlavně o: pedagogický takt, ochota přijmout náročnost profese, umění jednat s dětmi i dospělými, pedagogická tvořivost, postřeh a orientace, přímost, vyjadřovací schopnosti, schopnosti společenského přizpůsobení, rozhodnost, rozvážnost, přirozené chování a jednání, otevřený a čestný přístup, kritičnost a sebekritičnost, smysl pro spravedlnost, trpělivost, schopnost sebeovládání, zásadovost a důslednost, svědomitost a iniciativní přístup, píli, pracovitost, systematičnost a vytrvalost, péči o vzhled vlastní osoby a pracoviště, pečlivost. Tyto vlastnosti a schopnosti slouží pouze jako představa ideálního modelu vychovatele v dětském domově. (Hrdličková; Pávková, 1987, s. 12-17, in: Sekera, 2009, s. 44)

H. Machel (in B. Urban; J.M. Stanik, 2007, s. 222- 225) uvádí klíčové kompetence, které by neměl vychovatel postrádat v interakci s vychovávanými (klienty). Zde autor mluví o umění dobré komunikace, empatii, objektivitě v jednání s klienty, spravedlnosti, fyzické a psychické šikovnosti, pozorování a ocenění, náklonnosti, demonstrování důvěry, odolnosti vůči provokaci a zastrašování, odolnosti vůči stresu, autentičnosti.

Stankowski dále přidává názory z druhého břehu, tedy názory samotných klientů, dětí a mládeže, o které se etopedi starají. Podle dětí a mládeže s problémovým chováním by měl být etoped a vychovatel spravedlivý, ochránce záležitostí svých svěřenců, měl by mít rád mládež, měl by být klidný, chápající, mít široké zájmy a hodně dovedností, měl by být sportovní a silný typ, snadno navazovat kontakty s mládeží,

neměly by mu chybět vlastnosti jako moudrost, shovívavost, tvrdost, důslednost, ale měl být také veselý, sympatický, dobrý organizátor, vlídný a vzbuzující důvěru (Stankowski, 2004, s. 64, in Sekera, 2009, s. 44).

Vypsaných kompetencí ve zmíněných výzkumech je opravdu hodně, od na první pohled viditelných vlastností, které se často v předešlém výčtu opakují, po vlastnosti, kterým bychom nemuseli na ten samý první pohled přikládat takovou významnost. V následujícím textu se pokusím objasnit důležitost některých z kompetencí, kterými by měl speciální pedagog disponovat.

Abychom mohli ale říci, jaké vlastnosti, dovednosti a znalosti jsou důležité pro profesi, je důležité znát náplň dané profese. Z obvyklých pracovních úkolů a činností speciálního pedagoga pak můžeme nastínit, čím by měl být speciální pedagog- psychoped vybaven do praxe (Sekera, 2009).

2.1 Stručný přehled činností speciálního pedagoga- psychopeda ve školském zařízení

Průcha (2002) poukazuje, že v pracovních předpisech jsou vymezeny základní činnosti pedagogů, ať už mají jakoukoli specializaci. Pracovními předpisy rozumíme Pracovní řád (zákonné předpisy určující povinnosti pracovníků škol a školských zařízení) a speciální právní normy. Tyto normy také vymezují náplň a rozsah práce pro učitele jednotlivých druhů a stupňů škol. Podle zákona jsou tři hlavní povinnosti pedagoga. První povinností je výchova a vzdělávání žáků, která probíhá po většinu času pracovní doby. Aby byla výchova i vzdělávání dostatečně kvalitní a smysluplná, je třeba, tedy i povinností pedagoga, připravovat se na edukaci. Přípravou na edukaci rozumíme přípravu vyučovacích a učebních pomůcek, opravu žákovských prací apod. Povinností je sebevzdělávání pedagoga. Pedagogové se musí účastnit různých forem dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Vzdělávání by mělo probíhat i jiným způsobem, např. četbou odborné literatury aj.

V pracovním řádu jsou tyto činnosti podrobněji vypsány. Kromě těchto tří základních složek činností jsou zde zahrnuty i další aktivity, například spolupráce se zákonnými zástupci a ostatními pedagogickými pracovníky, účast na školních poradách, dodržování učebních plánů aj. Toto jsou právní předpisy, které nemohou příliš

informovat o fakticky realizované činnosti učitelů. Skutečnou pracovní činnost proto nelze příliš identifikovat. Nejedná se totiž pouze o samotné vyučování, ale objevují se zde i dozory, doučování, porady a konzultace s vedením školy, spolupráce s rodiči, veřejná osvětová činnost, administrativa a vlastní studium (Průcha, 2002). U speciálních pedagogů nesmíme zapomenout na velmi důležitou diagnostiku žáků.

2.2 *Kompetence*

Najít a definovat všechny schopnosti, dovednosti a vědomosti, které jsou potřebné pro výkon profese speciálního pedagoga, je i po výčtu pracovních činností speciálního pedagoga velmi obtížné. Klíčové kompetence pro speciálně pedagogickou profesi různí autoři odlišně rozdělují. Následujícímu seznam stále ještě chybí hlubší konkrétnost, i když se z nich dají vyčíst hlavní oblasti zaměření profesionálů. V. Švec (1999, s. 22, in Lazarová, 2005, s. 23- 24) uvádí nezbytné profesní kompetence učitele. Kompetence, o kterých autor mluví, jsou ***kompetence k vyučování a výchově, osobnostní kompetence a rozvíjející kompetence***. Mezi první zmíněné kompetence jsou zařazeny následující tři kompetence: *psychopedagogické kompetence*, které jsou zaměřeny na projektování postupů podněcujících učení žáků a na realizaci těchto projektů a na výchovné působení (dovednost analyzovat, formulovat a projektovat učivo). *Kompetence komunikativní* umožňují efektivní komunikaci se žáky, rodiči i dalšími pedagogy či jinými odborníky (dovednost motivovat, navázat a udržet se žáky kontakt, dovednost regulovat, organizovat a řídit). Následují *kompetence diagnostické*, které spočívají v tom, že učitel dovede diagnostikovat znalosti, dovednosti žáka, styly učení, možné problémy a jiné potenciality, vztahy mezi žáky i školní klima třídy. Do této skupiny můžeme zařadit také schopnost poznat osobnostní vlastnosti dítěte, jeho dynamiku a změny ve výchovném procesu.

Osobnostní kompetence jsou další složkou, kterou podmiňují úspěšné pedagogické působení. Zde se jedná o dovednosti empatického, asertivního, autentického chování, flexibilitu, dovednosti akceptovat sebe i ostatní například žáky, rodiče a kolegy.

Poslední skupinou jsou **rozvíjející kompetence**. Sem jsou zařazeny *adaptivní kompetence*, které spočívají v tom, že je pedagog schopný orientovat se ve společenských změnách a pomáhat s tímto i dětem, zahrnuta je tu i dovednost vyrovnávat se se zátěží. *Informační kompetence* jsou důležité z hlediska držení kroku s moderní dobou, jsou to dovednosti pracovat s literaturou, strukturovat a využívat informace i s pomocí moderní informační technologie. V této skupině nesmí chybět *výzkumné kompetence* a *sebereflexivní kompetence*, které jsou dobré pro učitele, aby se mohl zamyslet nad svou pedagogickou činností a projektovat změny v této činnosti. V neposlední řadě se zde jedná i o *autoregulativní kompetence* umožňující zdokonalování pedagogické činnosti a výchovného stylu a také pedagogických dovedností.

Další seznam osobnostních rysů pracovníků s rizikovou mládeží je od Shealyho (in Sekera, 2009, s. 59):

- Flexibilní, nelpí rigidně na pravidlech
- Zralý, ovládající své potřeby a dobře vnímající potřeby druhých
- Integrovaný a čestný
- Dobře usuzující
- Opírající se o zdravý selský rozum
- Vyznávající hodnoty, jež jsou v souladu s programem
- Odpovědný
- Přiměřeně sebevědomý a rozvážně reagující
- Respektující hranice dané jeho autoritou
- Komunikativní, předpověditelný a spolupracující
- Stabilní, tolerující frustraci
- Otevřený a čestný, přijímající oprávněnou kritiku
- Pevně podporující klienty
- Udržující si jasnou hranici mezi problémy svými a problémy klientů
- Podporující nezávaznost klientů
- Dávající dobrý příklad

V literatuře se setkáváme s velkým množstvím výčtů kompetencí, které jsou pro profesi pedagoga, speciálního pedagoga či vychovatele podstatné. V mnohém se tyto seznamy shodují.

2.3 Oblasti důležité pro úspěšnost v praxi speciálního pedagoga-psychopeda ve školském zařízení

Motivace k profesi

Důležitým faktorem, který ovlivňuje kvalitu praxe, je motivace a příčina volby dané profese. Speciální pedagogika je obor, který má jako svůj předmět zájmu nejen děti a mladé lidi. Speciální pedagog by měl své povolání chápat jako celoživotní poslání, ne pouze jako únikovou cestu, či přechodnou stanici než se „najde něco lepšího“. Měl by se se svojí rolí ztotožnit a maximálně se v ní realizovat. Každý pedagog a zvláště speciální pedagog by měl mít kladný vztah k mladším generacím. S touto generací se totiž bude setkávat po celou dobu praxe a to v náročných podmínkách, které budou vytvářet na profesionála- speciálního pedagoga velký tlak. Čím hlubší kladný a optimistický vztah má speciální pedagog k dětem s handicapem, jejich pomoci a nápravě, tím se mu daří lépe tlaku v práci bránit. Optimistický přístup všichni pedagogové považují za motivaci i pro děti samotné. Když děti vidí, že má někdo radost, je pro ně velké lákadlo toto zažít také (Auger, Boucharlat, 2005).

Studium

Kvalita výchovně vzdělávacího procesu je pro společnost podstatná rovina. A tato kvalita je závislá na osobnostech obou činitelů výchovy a vzdělání edukátora i edukovaného.

Již několikrát byla zmíněna pedagogika s psychologií jako základ pro všechny pedagogické pracovníky. Vzhledem k učitelské profesi mezi zvědavými dětmi, které edukátor ovlivňuje vším, co řekne, je požadován také dobrý všeobecný přehled. Jedná-li se o učitele na vyšším stupni základní školy či střední školy, měl by mít také aprobaci v určitém předmětu. Speciální pedagog by se také měl opírat o poznatky z integrativní speciální pedagogiky a hlubšími znalostmi alespoň z jednoho podoboru speciální pedagogiky. Tento podobor by měl být totožný se zaměřením školy nebo školského zařízení, kde speciální pedagog působí. Toto vzdělání dostane každý pedagog, speciální pedagog, psychoped na vysoké škole.

Povinností, která vyplývá pro učitele ze zákona, je samostudium, vyhledávání si informací a jejich doplňování do systému vědomostí získaných na vysoké škole.

V České republice je velká nabídka různých seminářů, kurzů, které informace jasné a stručně předají pracujícím učitelům. Mnoho z těchto kurzů a seminářů je finančně hrazeno zaměstnavatelem.

Za dobrou metodu učení pro pedagogy obecně se považuje i supervize. Je to totiž metoda zcela aktivní, konkrétní a orientovaná na praxi. Supervize je vlastně vzájemné učení, do kterého se zapojuje celý kolektiv.

Speciální pedagogové v rámci diagnostiky dětí spolupracují i s jinými odborníky z lékařství, psychologie a sociální oblasti. Jiné obory používají v diagnostikách dětí rozdílnou slovní zásobu. Speciální pedagog by si tohoto měl být vědom a měl by vědět, co termíny využívané v lékařských a jiných diagnostikách znamenají, protože jsou podkladovou informací pro další postup a práci s dítětem.

Spolupráce a komunikace

Komunikace je jeden z nejdůležitějších faktorů pro úspěšnou práci speciálního pedagoga. Praxe je závislá na mezioborových vztazích, které stojí právě na komunikaci. Aby mohl speciální pedagog poskytnout svému svěřenci všechny prostředky, které mu vyhovují a stimulují ho, musí získat potřebné informace nejen od samotného dítěte, ale také od rodičů tohoto žáka, od pediatrů, lékařů specializovaných na problémy vznikající u daného postižení, od psychologů, kolegů ve stejném zařízení a samozřejmě je vhodné vyměňovat si poznatky i s jinými speciálními pedagogy, například v pedagogicko-psychologické poradně, speciálně- pedagogickém centru apod.

Rodiče stráví se svým dítětem se speciálními vzdělávacími potřebami, více času než speciální pedagog. Je důležité, aby se speciální pedagog a rodiče sjednotili ve stylu výchovy, aby se navzájem podporovali a důvěřovali si. Tento vztah a spolupráce může vzniknout pouze skrz dobré partnerství vystavěné na komunikaci. Jsou-li rodiče žáků se speciálními vzdělávacími potřebami podporováni nejen od pedagogů svých dětí, cítí se lépe. Pozitivní atmosféra rodičů pak působí kladně i na děti, jejich chování, koncentraci a celkově způsob vzdělávání a výchovu. Díky informacím od rodičů (aktuální problémy a události v rodině apod.) se může speciální pedagog předem připravit na možné výkyvy dítěte ve výsledcích vzdělávání, chování aj. Speciální pedagog by měl také upravit a přizpůsobit své chování k dítěti a jeho současnému psychickému stavu.

Komunikace rodičů a speciálních pedagogů by měla být co nejčastější (Train; Tomková, 2001).

Kooperace speciálního pedagoga, lékaře a psychologa je nezbytná pro správnou diagnostiku dítěte. Nestačí být v kontaktu pouze v době diagnostiky, ale po celou dobu péče o dítě. Průběžně se může měnit aktuální stav dítěte, na který je potřeba se zbytkem „týmu“ rychle reagovat. Psychologové, sociální pracovníci či vychovatelé jsou vyškolení a z praxe v některých ohledech více zkušenější, proto mohou předat mnoho podstatných námětů, jak s dětmi pracovat a poradit v situacích, kdy by si speciální pedagog nemusel vědět rady. *„Činnost každého ústavu, ať je organizační struktura jakákoli, odráží do značné míry osobní kvality pedagogického kolektivu“* (Sekera, 2009, s. 38).

Speciální pedagog- psychoped ve školském zařízení by proto měl být člověk komunikativní, měl by umět snadno navazovat kladné vztahy. Neměl by se bát říci svůj názor, dát k dispozici svoje znalosti a zkušenosti, snažit se pochopit a efektivně využít informace od rodičů, lékařů, psychologů a dalších pracovníků, kteří se účastní na diagnostice, výchově a vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami.

Vztah a přístup k dítěti / žáku

Dalším „spolupracovníkem“, dalo by se říci tím nejbližším, ve vzdělávacím a výchovném procesu je dítě/žák samotný. Aby působení speciálního pedagoga na dítě bylo pozitivní, musí být jejich vzájemný vztah založený na důvěře. Ta se samozřejmě získává dlouhou dobu a není to snadné. Je to velmi komplikovaný a křehký vztah, který se může každou chvilku zničit. Proto je žádoucí, aby tento křehký vztah byl zabalen a chráněn některými vlastnostmi a schopnostmi speciálního pedagoga či vychovatele.

Vztah učitele k dítěti/žáku není nikdy neutrální. Je mimo jiné ovlivněn různými představami a přáními pedagoga, která mohou být i pro samotného pedagoga nevědomá. Co se týče představ učitele, může se v tomto ohledu jednat o Pygmalion efekt. V tom spočívá nebezpečí nálepkování (Auger, Boucharlat, 2005). U dětí, které mají určitý handicap, je nálepkování velmi snadné a rychlé. Tohoto by se měl pedagog a hlavně speciální pedagog vyvarovat. Neměl by se nechat ovlivnit

subjektivními názory svých kolegů či tomu, „co se říká“. Přeceňování nebo mnohem častější podceňování ovlivňuje celkovou spolupráci, aktivitu, chování a úroveň výkon dítěte a důsledek to může mít na i jeho budoucnost.

Postoj vůči žákům/dětem je mnohdy určován také nevědomými procesy v oblasti pedagogových citů a fantazie. Učitel se nejčastěji identifikuje s úspěšnými žáky (s lepšími výsledky). Když je rozdíl mezi oběma stranami příliš velký, je tato identifikace obtížná a to může být zdrojem nepochopení a odmítavých reakcí od dítěte. Pokud je ale rozdíl mezi dítětem a osobními zkušenostmi pedagoga minimální, dokáže pedagog mnohem lépe pochopit problémy, které dítě řeší. Tento vztah může znovu oživit konflikty v dětství samotného pedagoga. Některé pedagogovy reakce, na jinak banální, chování žáka jsou pak emocionálně přehnané právě v důsledku reaktivace pedagogových vzpomínek (Auger, Boucharlat, 2005).

Přání, která mohou určitě ovlivnit výchovné a vzdělávací působení na dítě, jsou leckdy protichůdná. Uplatňovat moc a být žákům vzorem, být uznáván a oblíben u žáků, zcela se pro žáky vydat a poskytnout jim všeho dostatek jsou přání pedagoga vůči jeho žákovi, která jsou součástí téměř každého vztahu učitel-žák. Tyto rozporuplné pocity provází vztah pedagog- žák zcela nevyhnutelně. Speciální pedagog by se měl naučit s těmito pocity žít, vnímat je a samozřejmě tyto pocity zvládnout. Snaha potlačit je by mohla být pro něho nebezpečná v další práci (Auger, Boucharlat, 2005).

Posilujícím prvkem při utváření vztahu a vůbec v práci speciálního pedagoga s dítětem je ochota učitele naslouchat dítěti. Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mají ve svých životech různorodé a někdy nepříliš příjemné zkušenosti, které se projevují například v nedostatku odvahy, pesimistických myšlenkách a nižším sebevědomí (Střelec, 2010; Vojtová, 2009). Pouze učitel, který má osobní vztah s dítětem a důvěru s ním spojenou, dokáže žákovi poskytnout pomoc, kterou opravdu potřebuje. Na základě tohoto osobního vztahu je pak mnohem snadnější motivovat dítě.

K plně funkčnímu vztahu pedagoga a žáka je kladně hodnocen i respekt pedagoga k žákovi, díky kterému je snadnější získat důvěru. Přitom je zapotřebí mít vždy situaci pod kontrolou. Mít hlavní slovo a přitom být velmi vnímavý a citlivý ke všem sebemenším náznakům vedoucím k negativním projevům. Tomu může napomoci nejen fyzický postoj, kdy se například pedagog pohybuje po celé třídě jako vždy připravená

„stráž“, ale také mít cit pro to, kdy je dobré udělat pauzu, odpočinout si a zasmát se (Auger, Boucharlat, 2005).

Umění zachovat klid a přijmout zátěž

Náročné a vyhočené situace jsou téměř běžnou součástí práce speciálního pedagoga- psychopeda. Existují rady, co v podobných situacích udělat, jak jednat. Často takové rady mluví o zachování klidu, nenechat se vytočit, nekřičet a nebýt v napětí, protože i sebemenší náznaky nervozity, napětí nebo rozčilení ovlivňují jak samotné dítě, tak komunikaci a spolupráci s ním, důvěru mezi dítětem a speciálním pedagogem, jejich vztah a celkovou atmosféru. V pedagogice se tento rys osobnosti jmenuje pedagogický klid, tedy schopnost soustředit se na věc a být trpělivý k žákům (Jůva, 2001).

Každý den práce speciálního pedagoga s sebou přináší mnoho nečekaných problémů, na které není speciální pedagog ani jiný pracovník ve školském zařízení předem připravený a pak když nastanou tyto problémové situace, musí je speciální pedagog co nejrychleji řešit tak, aby výsledek byl pro všechny zúčastněné strany co nejefektivnější. Práce s dětmi s handicapem je velká zátěž. Pracovník se musí se vším, co v práci dělá, vnitřně vypořádat a přitom nedát před dítětem najevo své rozpaky, nebo přiznat, že si i dospělý, který má pomoci, si neví sám rady.

Řád, pravidla, hranice

Další, neméně důležitou, podmínkou úspěšné práce s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami je mít ve třídě a mezi žáky určitý řád, pravidla a hranice, zkrátka to, co mnozí neznají a těžko se s tím vyrovnávají. Pravidla, pravidelný režim apod. jsou tu od toho, aby všichni věděli, co je dovoleno, co dovoleno není a co je ten den, týden, měsíc na programu. Na začátku spolupráce by měly být jednotlivé pokyny a body dobře vysvětleny (Train, Tomková, 2001 s. 142). Ze zkušeností speciálních pedagogů, které osobně znám, vím, že je užitečné mít pravidla napsaná na viditelném místě v místnosti a při nedodržení některého z nich odkázat dítě na bod na vyvěšeném seznamu. Pro všechny děti by měla pravidla platit stejně. Nikdo není vyloučen z jejich dodržování a speciální pedagog by měl být v dodržování těchto pravidel důsledný. Výsledkem je pro speciálního pedagoga a i pro žáky bezpečné a jisté prostředí, kde si dítě uvědomuje i hranice sebe sama.

Pravidla ve třídě jsou nižším stupněm pravidel ve společnosti. Aby dítě bylo schopné dodržovat pravidla ve větším okruhu, nacvičují se nejen pravidla, ale také různé sociální interakce již v rámci třídy. Speciální pedagogové také ve třídách, kde nejsou žáci s hlubším handicapem, využívají skupinové spolupráce. Takto speciální pedagog učí děti spolupráci v kolektivu, učí je uznávat, že každý člověk má jiné potřeby. Zkušeností kamarádství a naopak zkušeností řešení konfliktů učitel pěstuje sounáležitost v malé skupině, která je důležitá pro fungování budoucích dospělých lidí ve společnosti. Pro děti s problémy a poruchami chování je tento způsob nacvičování nepostradatelný (Train, Tomková, 2001 s. 144-146). Pravidla a hranice vytváří spolu s žáky, kteří vědí, že je to pro jejich dobro a pro bezpečí a jistotu všech.

Pohlaví

Pedagogické obory byly ve svých počátcích doménou pouze mužů. Muži mohli jako jediní získat vzdělání, nemluvě o vzdělání na univerzitách. V dnešní době je situace jiná. Téměř ve všech oborech pedagogiky a na všech pedagogických pozicích nacházíme zastoupené převážně ženy. Oproti minulosti se na pedagogických fakultách připravuje na svou profesi větší množství žen než mužů, z celkového počtu to je 70% a více žen. U speciální pedagogiky tomu není jinak. Psychopedie je oborem, kde jsou na pedagogického pracovníka kladeny náročné fyzické a psychické požadavky, a proto své místo tu mají i pracovníci mužského pohlaví.

Ženy i muži mají rozdílné přístupy, oba jsou držiteli odlišného výchovného modelu a oba mohou nabídnout dětem určitý vzor chování. Ženy jsou často lepší ve verbálních schopnostech, muži mají lepší výsledky ve vizuálně prostorových úlohách. T. Norman (1994, s. 17, in Sekera, 2009, s. 47) ze svých zkušeností vyvozuje, že je nutné vyvážení ženského a mužského personálu v zařízeních, kde se pracuje s dětmi, protože každé pohlaví těmto dětem něco nabízí a ovlivňuje jejich citění.

Věk

Dalším faktorem, který může ovlivňovat přístup, úspěšnost aktivit je věk speciálního pedagoga. Učitelé, kteří vyšli nedávno školu, jsou stále ještě plní elánu, teoretické znalosti mají pořád v čerstvé paměti. Naopak starší pedagogové mají bohaté

zkušenosti z praxe, přesto mohou sklouzávat k stereotypním aktivitám, kdy nepřichází s ničím novým. To často souvisí se syndromem vyhoření jejich profesní osobnosti (Sekera, 2009).

3 Metodologie

3.1 Cíl a metody výzkumu

Pro výzkumnou část své bakalářské práce jsem použila kvalitativní metodu. V rámci kvalitativního výzkumu jsem využila designu případové studie, díky které se mohl výzkum zaměřit na menší počet pozorovacích jednotek. Detailní informace a data jsou získávány různými metodami. Jednou z metod bylo pozorování speciálních pedagogů při jejich práci s dětmi, dále pak při práci mimo vyučování, tj. při práci s dokumentací třídy a školy, při kontaktu s rodiči. Důležitou součástí výzkumu byly krátké informační dotazníky pro speciální pedagogy pracující na základní škole speciální a na praktické škole, na něž poté navazovaly rozhovory se speciálními pedagogy- psychopedy a také s asistenty pedagoga, kteří se speciálními pedagogy úzce spolupracují. Všichni, kdo jsou objektem případových studií, jsou speciálními pedagogy nebo jsou asistenty speciálních pedagogů na základní škole speciální či praktické škole. Cílem výzkumu je z rozhovorů, dotazníků a pozorování speciálních pedagogů o jejich práci ve škole, vyvodit, jaké předpoklady má profese speciálního pedagoga- psychopeda působícího ve škole. Cílem pozorování je jednat potvrdit některé předpoklady, popř. další doplnit. Výsledky výzkumu budou shrnuty v obecném závěru.

3.2 Výzkumný problém

Lidé, kteří jsou v osobním kontaktu s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami, v tomto případě s dětmi s mentálním postižením, moc dobře ví, že práce s těmito dětmi není snadná. Profese speciálního pedagoga- psychopeda od svých pracovníků tedy vyžaduje určité schopnosti, dovednosti, znalosti a osobnostní charakteristiky, bez kterých by se učitelé a vychovatelé dětí s mentálním handicapem

mohli dostat snadno do slepé uličky. Jejich práce by byla neúčinná, neefektivní a možná by také mohla uškodit nikoliv pomoci.

Následuje základní výzkumná otázka a vedlejší výzkumné otázky, kterými jsem se ve své bakalářské práci zabývala a snažila jsem se na ně najít odpovědi.

3.3 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

Jaké jsou hlavní předpoklady pro efektivní práci profese speciálního pedagoga-psychopeda ve školském zařízení?

Vedlejší výzkumné otázky:

- 1. Jaká úroveň vzdělání je potřebná ke kvalitnímu vykonávání profese speciálního pedagoga-psychopeda působícího na škole?*
- 2. Jakými dovednostmi a schopnostmi by měl disponovat speciální pedagog – psychoped působícího na škole?*
- 3. Jaké osobní charakterové vlastnosti jsou užitečné v profesi speciálního pedagoga působícího na škole?*

3.4 Techniky sběru dat

Úvodní technikou byl krátký dotazník pro získání základních údajů, na který dále navazovaly rozhovory s jednotlivými speciálními pedagogy a asistenty pedagoga. Dotazníky jsem rozdala osobně nebo po domluvě zaslala v elektronické podobě skrze email. Dotazník měl získat základní informace a údaje o respondentech, měly sloužit hlavně k seznámení s respondentem, jeho názory a pohledem na problematiku profese speciálního pedagoga. Od těchto dotazníků se dále odvíjely rozhovory s osobnějším otázkami. S dotazovanými se znám osobně a naše rozhovory byly většinou spontánní a probíhaly během přestávek v době dopoledního vyučovacího bloku nebo při setkání mimo vyučování. Po domluvě s respondenty rozhovory nebyly nahrávány. V rozhovorech jsem se zaměřila na klidnou a osobní atmosféru tak, aby odpovědi byly

co nejpřirozenější. Po rozhovoru jsem si důležité informace poznamenala. Informace, které bylo potřeba více rozvinout, či případné nejasnosti, jsem si nechala vysvětlit na jedné schůzce.

Zajímavé postřehy nejen o pedagogické práci jsem sbírala také z rozhovorů s pěti speciálními pedagogy, kteří nejsou zařazeni do případových studií, dále pak ředitelem a zástupcem ředitele ze základní školy speciální a základní školy praktické.

Poznámky z jednotlivých rozhovorů se speciálními pedagogy, kteří jsou objektem případových studií, jsem zaznamenávala do jimi vyplněného dotazníku. Informace (názory, postoje, fakta) získané od ostatních speciálních pedagogů jsem zaznamenávala do vlastní tabulky, kterou jsem měla rozdělenou podle různých témat (vzdělání, náplň práce, problémy a krizové situace, hodnocení, jiné).

Další technikou sběru dat bylo pozorování práce speciálních pedagogů-psychopedů i etopedů pracujících ve škole a prostředí speciálních pedagogů, kde svoji profesi vykonávají. Pozorování jsem si zaznamenala do tabulky s oblastmi: náplň práce, problémy a krizové situace, vlastnosti a jejich vliv na děti, vlastnosti a jejich vliv na profesi, jiné. Pozorování probíhalo průběžně po celou dobu výzkumu. Poznatky, které jsem měla z pozorování, jsem pak uplatnila do případových studií k jednotlivým respondentům.

Celé výzkumné šetření probíhalo po dobu mých praxe na podzim roku 2011 na Základní škole praktické Palackého, Brno, kde jsem působila jako asistent pedagoga, a od září do prosince roku 2012 na Základní škole speciální a praktické škole Ibsenova, Brno, kde doposud pracuji jako asistent pedagoga.

3.5 Výběr vzorku a realizace výzkumu

Speciální pedagogy, kteří mi poskytli mnoho informací o sobě samotných i o své práci a jejich pohledu na ni, jsem si zvolila právě na Základní škole a Praktické škole, Ibsenova, Brno vzhledem k mému souběžnému působení v tomto zařízení. U stejných speciálních pedagogů jsem prováděla i pozorování.

S vybranými speciálními pedagogy se znám osobně, jsou to momentálně moji kolegové. Se všemi zúčastněnými jsem navázala díky tomuto výzkumu osobnější vztahy. Neustálý pracovní i osobní kontakt byl přínosem v našich rozhovorech, které se tak staly otevřenější a nebyl během nich cítit odstup či nezájem, naopak jsem od dotazovaných vnímala ochotu podělit se o své zkušenosti a názory na svou profesi.

Cílem práce je skrze výzkum zamyslet se nad náplní práce speciálního pedagoga a problémy, které se v jeho profesi objevují. Hlavním cílem je najít to nejdůležitější, co speciální pedagog pracující ve škole potřebuje ke své profesi z hlediska dovedností, schopností a osobních vlastností. Výsledky výzkumu nelze zobecňovat v rámci celé populace, protože nebylo vybráno více respondentů a výzkum byl realizován na jedné škole, i když některé rozhovory a pozorování proběhlo na jiném místě.

Respondenty z následujících případových studií znám osobně. Respondenti jsou moji kolegové ze Základní školy, Ibsenova, Brno. Všechny respondenty jsem osobně požádala o spolupráci a domluvili jsme si způsob, jakým bude výzkum realizován a jakou pomoc budu od nich potřebovat. Všechny respondenty téměř každý den setkávám a komunikujeme spolu, proto spolupráce s nimi byla příjemná, snadná a bez problémů.

Charakteristika zařízení, v němž byla převážná data sbírána

Mateřská škola speciální, Základní škola speciální a Praktická škola, Brno, Ibsenova 1 je škola samostatně zřízená pro vzdělávání žáků s mentálním a vícečetným postižením a žáků s poruchami autistického spektra. Škola poskytuje vzdělávání podle vzdělávacích programů pro předškolní, základní a střední vzdělávání. Součástí speciálního vzdělávání je systém ucelené rehabilitace. V rámci tohoto systému škola nabízí: logopedii, arteterapii, muzikoterapii, canisterapii, ergoterapii, hiporehabilitaci, bazální stimulaci a metodu snoezelen, rehabilitaci v bazénu a vířivku.

K dětem je maximálně uplatňován individuální přístup. V případě potřeby jsou žáci vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu přihlížejícího k jejich speciálním vzdělávacím potřebám.

Výuka probíhá individuální formou s individuálním přístupem speciálního pedagoga společně s vychovatelkou nebo asistentkou pedagoga. V současné době má

škola 6 tříd. Ve všech třídách se žáci vzdělávají dle Školního vzdělávacího programu pro základní školu speciální nebo podle individuálních vzdělávacích plánů vycházejících z uvedeného školního vzdělávacího programu. Kromě výuky škola organizuje pro děti i pro rodiče mnoho aktivit ZŠ Ibsenova má i další pracoviště, např. Kyjevská, Střelice apod. Celkově v této organizaci pracuje 23 učitelů (ZŠ speciální, MŠ speciální, praktická škola), 5 asistentů pedagoga, 3 vychovatelé ve školní družině. Mimo jiné pracují v tomto zařízení další pedagogičtí pracovníci v SPC, které spadá pro ZŠ Ibsenova.

4 Výzkum

Obsahem následujících případových studií jsou 4 zaměstnanci Základní školy speciální a Praktické školy Ibsenova, Brno, z toho 3 učitelé a 1 asistent pedagoga. Kvůli anonymitě jsou všichni dotazovaní nazýváni respondenty.

4.1 Případová studie č. 1

Charakteristika

Respondent pochází z rodiny, kde nikdo nepracoval v pedagogickém oboru nebo oboru, který se zaměřoval na práci s lidmi s handicapem. V dětství a dospívání neměl ve svém blízkém okolí nikoho handicapovaného, který by jí mohl přivést na myšlenku pracovat ve speciální pedagogice. Přesto speciální pedagogika a práce s lidmi s handicapem byl a stále je vysněný sen, kterého nakonec dosáhl a dnes je po několika letech v praxi stále velmi spokojený a ve svém projevu a chování v práci i k lidem obecně to je velmi vidět. Svoji profesi vidí respondent jako velmi náročnou, ale přínosnou a zajímavou.

Sám respondent o sobě tvrdí, že je milý a přátelský a jeho největší pozitivní zbraní, kterou využívá při práci s dětmi, je humor, schopnost dětem naslouchat, chápat je a v neposlední řadě to je u respondenta výuka hrou, která je pro děti zábavnější, děti se proto lépe přizpůsobí. Během vyučování je respondent pozorný a pohotový v reakcích, které jsou adekvátní. Děti ho berou jako velkou autoritu a přitom přítele,

kterému mohou věřit. K žákům má velmi osobní přístup a dokáže u každého najít tu správnou věc, jak dítě zaujmout. Ve svých nápadech je originální. Stále je pozitivně laděný a ochotný každému pomoci. Svým sympatickým vzhledem a projevem je také velkou podporou pro ostatní pedagogy i rodiče, kteří v něho mají velkou důvěru.

Vzdělání a zaměstnání

Respondent studoval Masarykovu univerzitu v Brně. V roce 2012 ukončil dálkově magisterské studium speciální pedagogiky pro učitele s oborem speciální pedagogika pro učitele- psychopedie. Stále považuje za důležité si doplňovat vzdělání, hledat nové informace a inspirace prospěšné pro svou praxi s dětmi. Informace čerpá z nejrozličnějších kurzů, odborné literatury, z beletristické literatury a v neposlední řadě od svých kolegů, kteří mají za dobu své praxe mnoho cenných zkušeností. Od roku 2009 pracuje respondent v zařízení, kde se uplatňují speciální pedagogové a ve kterém je do dnešní doby. Svoji praxi začal již v době svých magisterských studií na univerzitě. Respondent je zaměstnán v organizaci Mateřská škola speciální, Základní škola speciální a Praktická škola, Brno, Ibsenova. Jeho pozice je asistent pedagoga a vychovatel, pracuje jednak s dětmi ve vyučování ale také ve školní družině. Ve škole během své práce se setkává s dětmi s mentálním postižením, s dětmi s poruchou autistického spektra, dětmi s Downovým syndromem a v neposlední řadě s dětmi s kombinovaným postižením.

Náplň práce

Náplň práce ve škole začíná před vyučování ranní družinou, kam chodí děti ze základní školy. Zde se věnují menším hrám a povídání si. Děti, které nepřichází do školní družiny, jezdí školním autobusem. Po jejich příjezdu pomáhá dětem s převlékáním, protože mnoho dětí není tohoto schopno nebo je potřeba na děti alespoň dohlédnout, aby se děti naučily správným postupům. Již zde je skryté vyučování. Dopoledne tráví respondent ve třídě s dětmi. Vyučování probíhá podle stanovených rozvrhů. Součástí jsou mimo jiné různé aktivity zaměřené na sebeobsahu a zvládání základních činností. Do těchto činností je řazeno i stolování během oběda. Odpoledne je

respondent s dětmi opět ve vyučování nebo ve školní družině s dětmi, které nejezdí školním autobusem.

Respondent má na starost keramickou dílnu, proto se stará vypalování žákovských výrobků, doplňování materiálů, aby nic nechybělo, a kontroluje pořádek v dílně. Další mimovyučovací aktivitou je pro respondenta interaktivní tabule, která se bude brzy v některých učebnách využívat, proto je potřeba se s ní naučit pracovat. Evropské sociální fondy (ESF) nabízí různé kurzy a doplňování vzdělání, tyto účast na některých kurzech je vyžadována i ředitelem školy. Aktivitou pro respondenta je i spolupráce na výstavách žákovských prací, kde se prezentuje škola. Tímto způsobem se informuje veřejnost o škole a jejích aktivitách či službách, které škola a přilehlé speciálně pedagogické centrum poskytuje. Společnost má na výstavách příležitost seznámit se s mentálním handicapem a souběžnými vadami, které děti na škole mají.

Problémy v praxi

Jako jeden z největších problémů v praxi považuje respondent rozsáhlost administrativy, kdy jsou speciální pedagogové nejen začátkem školního roku zahlceni vyplňováním a podepisováním nejrůznějších osobních spisů dětí, psychologickými a speciálně pedagogickými vyšetřeními dětí, vytvářením individuálních vzdělávacích plánů a dalšími souhlasy ke všem úkonům s dětmi, např. účast na terapiích v rámci školy, vytváření IVP, poskytnutí dokumentace dítěte studentům ke studijním účelům apod.. V neposlední řadě to jsou třídní dokumentace či dokumentace školní družiny, které jsou také náročné nejen časově. V průběhu roku se jedná o vytváření různých projektů v písemné formě, průběžné hodnocení žáků, formuláře ke školním úrazům dětí, různá doporučení pro rodiče i děti a také matrika pro třídu a školu. Pedagog musí vyplňovat nejrůznější výkazy práce, osobní hodnocení, autoevaluaci apod. Administrativa je v této oblasti pedagogiky velmi rozsáhlá.

Další nesnadnou úlohou v praxi speciálního pedagoga je podle respondenta komunikace s rodiči, kteří se školou a učiteli příliš nekomunikují a nechtějí spolupracovat či účastnit se na některých aktivitách určených hlavně pro rodiny žáků školy. Aby se dítě vyvíjelo alespoň tak, jak je schopné, je potřeba velká aktivita nejen školy, ale samozřejmě i rodičů.

K vyřešení výše zmíněných problémů je dle respondenta nutný vstřícný přístup. Administrativu člověk musí přijmout. V práci speciálního pedagoga se jedná totiž o děti, které kvůli svému handicapu jsou více „střeženi“ a jsou více předmětem mnoha vyšetření. Ke každé aktivitě s nimi je třeba podpis učitele nebo rodiče. Vstřícný přístup vidí jako podstatný i ve vztahu k rodičům.

Respondent z vlastní zkušenosti může potvrdit, že jakékoli problémy by se neměly řešit v afektu a zbrkle. Tato práce je postavená na důvěře a zbrklé jednání by mohlo vztah mezi dítětem a pedagogem, popř. mezi pedagogem a rodičem velmi negativně ovlivnit. Důležitá tu je týmová spolupráce v rámci třídy (tedy se speciálním pedagogem ve třídě) i v rámci celé školy, kde nikdo nepodrývá autoritu jiného učitele. Respondentka svou osobou a chováním potvrzuje, že je potřeba být k dětem přísný a důsledný a nenechat se „obalamutit“, přesto je dobré být k dětem, rodičům i kolegům přátelský a otevřený.

Respondent říká, že chybou, které se učitel může dopustit na sobě samém a tím ovlivnit i ostatní, je nedostatečná kritičnost ve vlastní práci. Pedagog by si měl uvědomovat své chyby, měl by se snažit je napravit a poučit se z nich. Pokud se toto neděje, tak se dříve nebo později mohou objevit problémy mnohem horší.

4.2 Případová studie č. 2

Charakteristika

Respondent pochází z malé vesnice. Jako jediný v rodině si vybral pedagogický obor a práci s lidmi s handicapem, i když střední vzdělání ukončil na zemědělské škole. Obor si respondent vybral, protože chtěl pracovat s lidmi v sociální sféře. Nakonec si vybral speciální pedagogiku, která se mu zdá smysluplná a ve společnosti potřebná, přesto psychicky a fyzicky náročná. Výběr své profese respondent dnes hodnotí jako správnou volbu, která jí naplňuje. O sobě říká, že v práci se snaží udělat vše, co může.

Tento speciální pedagog je sympatický, velmi milý a ochotný osoba. Vše se snaží řešit s nadhledem a s dostatečným klidem. Svůj klad v práci vidí v klidném přístupu, systematičnosti, pravidelnosti aktivit, kterou tyto děti potřebují. Není extrovertním typem, je spíše uzavřenější, přesto má ke každému dítěti ve třídě velmi

blízko a neustále se zajímá o něho i o atmosféru a problémy v rodině, aby předcházel případným nepříjemným situacím či konfliktům a pomohl dětem s eventuálními potížemi, na které se musí brát ohled. Respondent má rád ve své práci pořádek. Je kreativní jak v obsahu a formě vyučování vzdělávacího trivia, tak i ve výtvarných a jiných uměleckých činnostech.

Vzdělání a zaměstnání

Respondent vystudoval dálkově obor speciální pedagogika na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně s magisterskou specializací psychopedie-etopedie. V průběhu svých vysokoškolských studií, od roku 1995, pracoval respondent již v oboru speciální pedagogika a to na Základní škole, Ibsenova jako asistent pedagoga a vychovatel. Od roku 2000 pracuje sice na stejném místě, ale již ve funkci speciálního pedagoga a třídního učitele. Ve své kmenové třídě má 7 dětí s různými druhy a hloubkami handicapů. Všechny handicapy mají společné mentální postižení.

Náplň práce

Klasický pracovní den respondenta začíná převzetím dětí, které přijedou školním autobusem. Ranní vyučování je zahájeno rituálním přivítáním. Pak následuje dopolední vyučování, kdy se speciální pedagog spolu se svým asistentem věnují výuce matematice, českému jazyku, rodinné výchově či dalším důležitým předmětům podle rozvrhu. Ve třídě jsou žáci různých ročníků, proto se obsah výuky liší u každého ročníku. Součástí vyučování je také svačina, kdy se děti učí stolování a s tím spojenému úklidu nádobí a prostoru k jídlu určenému. Následuje druhá část výuky, která je zaměřená na výchovy, jako je výtvarná, tělesná a hudební výchova. Výchovy jsou pro děti součástí terapií. Následuje oběd a opět výchova ke kultuře stolování a společenskému chování. Po odpoledním vyučování má pak respondent čas na přípravu programu a pomůcek na další den.

Mimo vyučování se nejčastěji zaměřuje na přípravu a práci pro školu, např. organizace výstav žákovských prací, tvorba pomůcek pro žáky. Do náplně práce patří i úkoly v rámci školy, organizace nejrůznějších akcí a třeba i péče o školní knihovnu, kterou má na starost právě respondent.

Problémy v praxi

Jedním z hlavních problémů je podle respondentka spolupráce s některými rodiči žáků. Nezájem, neochota, minimální spolupráce jsou faktory, kterými rodiče práci speciálního pedagoga ztěžují a tím své dítě připravují o klidnější a lepší vzdělávání na škole.

Nepochopení od kolegů bývá často další příčinou velkých problémů v praxi. Pedagogický kolektiv a atmosféra v něm je v každé škole hodně důležitý faktor dobré spolupráce, která má pozitivní výsledky. Pedagogové by si měli navzájem pomáhat, podporovat se, tolerovat se a jednat spolu s respektem a úctou. Mohou si být navzájem inspirací, mohou si poradit v těžkých chvílích a mohou druhým poskytnout cenné rady do praxe. Podle speciálního pedagoga by měly být i vztahy mezi pedagogy vzorem pro děti ve škole. Pokud žák vidí, že jeden pedagog nerespektuje druhého a třeba ho i shazuje před ostatními, rozhodně to není dobře. Tento problém by se podle respondenta neměl nikdy řešit zatrpklostí vůči kolegovi či kolegům.

Problém, kterého se pedagog dle respondenta nevyvaruje, je náročný žák. Zvláště v této profesi je každý žák náročný, protože potřebuje opravdu individuální přístup a trvá minimálně několik týdnů, než pedagog žáka pozná a bude schopen adekvátně pomoci, podporovat ho a reagovat na jeho chování. Pozitivní myšlení je pro respondenta jeden z hlavních způsobů, jak zvládat obtížné situace se žáky.

Dalším problémem z praxe respondenta je nedostatek času a prostředků, které jsou potřeba pro kvalitní výchovu a vzdělávání dětí s handicapem. Tyto děti potřebují mnoho pomůcek, specifické vybavení a zajímavé aktivity, které je budou bavit. Příprava a organizace jsou náročné nejen časově, ale i materiálně.

Samotný speciální pedagog si pak může vytvořit problém i svou neomylností. Speciální pedagog je tehdy přesvědčen, že má ve všem pravdu, neuvědomuje si, že může někde dělat chybu, např. může přeceňovat či podceňovat dítě, využívat špatné vzdělávací postupy, reagovat nevhodně na chování dětí apod. Toto vše škodí při další práci.

Rozsáhlým a v dnešní době hodně rozebírány je tzv. syndrom vyhoření. Je problémem, který by měl pedagog co nejrychleji rozpoznat a co nejdříve by ho měl řešit.

Nejlepším způsobem, jak se vypořádat s příznaky syndromu vyhoření je podle respondenta změna pracovního místa.

4.3 Případová studie č. 3

Charakteristika

Speciální pedagog pracuje v oboru již od roku 1991. Jeho partner pracuje jako pracovní terapeut a vedoucí OS zaměřeného na práci se dřevem s lidmi s postižením. Jedno ze tří dětí má těžké mentální postižení. Partner pomáhá pedagogovi řešit některé problémy a syn ho zase přivedl k této profesi, pomohl mu mnohem lépe chápat a přistupovat k lidem s handicapem a důležité byly i zkušenosti s diagnostikou, vzdělávacím systémem aj., které respondent zažil se svým synem. Svoje povolání hodnotí jako zajímavé a obohacující, ale samozřejmě náročné. Svoji volbu povolání zpětně vidí jako jedinou možnost, vzhledem k situaci se synem, a jako dar.

Speciální pedagog je příjemný člověk s originálními nápady pro práci. Je zaměřený na duševní pohodu svoji i dětí a celkovou pozitivní atmosféru ve třídě. Své klady v práci vidí v tvořivosti, respektu k dětem, nadhledu, vnitřním klidu a pohody, kterou předává i svým žákům a tím jim pomáhá od pocitů úzkosti a strachu. Respondent je velmi citlivý, napětí u dětí brzy vycítí. Pro děti i pro práci dělá maximum. Při dlouhodobé práci nebo při velkém tlaku ze strany dětí na ní je vidět únava, která je pak spojená s menší trpělivostí. Těmto situacím se snaží předcházet.

Vzdělání a zaměstnání

Respondent má vysokoškolské vzdělání, které získal na Masarykově Univerzitě v Brně a Univerzitě Palackého v Olomouci, obory, které na vysoké škole studoval, jsou učitelství- obor ruština a výtvarná výchova a učitelství pro mládež vyžadující zvláštní péči. Od roku 1991 pracuje v oboru speciální pedagogika a od roku 2011 pracuje na nynější pozici, jako pedagog v Praktické škole, Ibsenova, Brno. Tato praktická škola jednoletá má 7 žáků, pro žáky je zde nejdůležitější naučit se základním dovednostem v domácnosti i ve společnosti. Dříve respondent pracoval v EFFETĚ Brno (denní stacionář) a pak i na Základní škole, Ibsenova jako pedagog. Nejvíce informací stále

čerpá z nejrozličnějších kurzů pro doplnění vzdělání, které doporučuje škola, a odborné literatury. Dříve jezdil i na zahraniční stáže, odkud také získal mnohé zkušenosti.

Náplň práce

Denní režim si respondent upravuje podle rozvrhu, ale hlavně podle aktuální situace a atmosféry ve třídě. Ráno chystá pedagog každému žákovi zvláštní úkoly a na tabuli vyvěsí program dne, aby děti neustále věděly, co se děje a co je v ten den čeká. Žáci s mentálním postižením nemohou být většinou vzděláváni frontálním způsobem. Zvláště v této třídě je způsob výuky individuální s každým dítětem. Ne všechny děti chodí každý den do školy a jejich mentální úroveň je velmi rozdílná. Dopolední program probíhá v blocích, kde jsou součástí výuky základy trivia, resp. opakování a vštěpování dosažených znalostí ze základní školy speciální. Následují praktické bloky, např. vaření, uklízení, žehlení, dílny apod. Odpolední program je zaměřen opět na praktické dovednosti a výchovy ve své kmenové třídě. V dalších třídách praktické školy vyučuje výtvarnou výchovu.

Mimo vyučování respondent vyplňuje potřebnou dokumentaci, vyrábí pomůcky pro žáky, začátkem školního roku tvoří IVP žáků a stará se také o vybavenost a funkčnost snoezeleny. Jako výtvarně založený člověk pracuje pedagog na výzdobě školy a připravuje výstavy žákovských prací, různé vystoupení žáků školy. Součástí jeho práce je i vedení spisů BOZP i se zraněními žáků během vyučování a během pobytu ve škole.

Problémy v praxi

Jeden z problémů, kterému se ale podle respondenta nelze vyhnout, je nadměrná dokumentace.

Závažným problémem v praxi pedagoga je také syndrom vyhoření. Respondent sám přiznal, že během své praxe musel již dvakrát změnit místo, protože cítil, že to již nezvládá a mohl by dospět do stádia, kdy je syndrom vyhoření pedagoga nebezpečný pro děti, se kterými pracoval. Jakmile se objeví příznaky syndromu vyhoření, je podle pedagoga dobré změnit skupinu dětí i prostředí. Není vždy snadné si tuto situaci přiznat, ale měla by se řešit co nejdříve.

Někdy se stávají problémem i kolegové, kteří nechtějí spolupracovat a nemají dostatečné předpoklady ke své profesi. V minulých letech se respondent setkal s podobným případem a je si vědom toho, že ne všichni mohou tuto profesi dělat.

V neposlední řadě je to únava, která se stává velkým problémem, když má být člověk plně nasazen pro děti. Práce s dětmi, zvláště pak s dětmi s handicapem, je vysilující, protože je potřeba být neustále ve střehu a mít velkou dávku trpělivosti. Pokud je pedagog unavený, je těžké tzv. „nevybuchnout“.

4.4 Případová studie č. 4

Charakteristika

Respondent vidí speciální pedagogiku užitečnou, smysluplnou, náročnou a také vyčerpávající. Z jeho rodiny nikdo nepracoval v pedagogickém ani podobném oboru. Zvolil si právě tento obor i z důvodu své činnosti s tělesně postiženými lidmi v mládí. Kdyby si mohl vybrat dnes profesi, stále by volil sociální oblast, kde by pracoval s lidmi.

Sám o sobě respondent říká, že nejvíce pozitivně na děti působí klidem a laskavým přístupem. Speciální pedagog je příjemný člověk s vlídným přístupem a úsměvem pro každého. Má velmi rád děti a je ochotný pro ně udělat cokoli. Má k dětem velmi blízko, dokáže je zaujmout svým humorem, kreativitou ve výchovách během vyučování. Se všemi jedná velmi mile. S dětmi mluví tak, aby jim i svým způsobem komunikace předával některé znalosti, které jsou pro jejich život ve společenské konverzaci užitečné a děti tímto způsobem získávají i širší všeobecné vědomosti.

Vzdělání a zaměstnání

Respondent vystudoval vysokou školu, Univerzitu Palackého v Olomouci, kde dokončil magisterský vzdělání s oborem: speciální pedagogika- vychovatelství pro mládež vyžadující zvláštní péči. Od roku 1994 pak pracuje v oboru, který vystudoval. Od stejného roku, tedy od roku 1994, pracuje na dnešní pozici. Je pedagogem na Základní škole, Ibsenova v Brně. Je také třídním učitelem. Ve třídě má 7 dětí, z toho dvě děti s poruchou autistického spektra s mentálním postižením, jedno

dítě s tělesným postižením a mentálním postižením a 4 děti s mentálním postižením. Některé žáky má ve své třídě tři roky, takže vztah s nimi i s jejich rodiči je velmi důvěrný. Při práci pedagogovi pomáhá asistent pedagoga.

Speciální pedagog si je vědom toho, že je stále potřeba si doplňovat si mnohé informace, ať už čtením odborné literatury, tak informacemi od kolegů a praktikantů, se kterými je v častém kontaktu kvůli praxím, které studenti vykonávají na škole. Nemałym zdrojem informací je pro něho i vlastní praxe.

Náplň práce

Respondent je kmenovým pedagogem. Od rána, čtvrt hodiny před zahájením výuky, až do odjezdu školního autobusu, čtvrt hodiny po skončení výuky, je bez přestávky stále s dětmi. Ve vyučování je zahrnuto trivium (čtení, psaní, počítání), dále pak různé výchovy, terapie apod. Celé dopoledne je zaměřeno na získávání vědomostí a dovedností, upevňování naučených návyků. Následuje oběd ve školní jídelně a odpolední vyučování.

Mimo vyučování se respondent zabývá chystáním pomůcek (praktická a výtvarná výchova), korespondencí se studenty, kteří chtějí přijít do školy na praxi, a chystáním sešitů a úkolů na další den pro děti. Součástí nepřímé práce je vymýšlení nových her, které budou děti bavit a budou je také určitým způsobem vzdělávat, vymýšlení pomůcek pro vyučování a tras výletů jako součást výuky a poznávání světa a společnosti.

Problémy v praxi

Zbytečná dokumentace je velkým problémem. Je zapotřebí vyplnit mnoho formulářů a dokumentů, vše zaznamenávat, podepisovat a uchovávat.

Respondent považuje za problém i „nesmyslné porady“. Většina informací je podle jejího názoru řečená mimo porady. Na poradách se vše znovu zopakuje a trvá to mnohem déle. Doba, kterou pedagog stráví na poradě, by přitom mohl využít k přípravě na vyučování, chystání pomůcek či jinou aktivitou, která přispěje hlavně dětem.

I problematičtí rodiče mohou být velkou zátěží pro pedagoga. Někteří hledají různé důvody, jak nepomoci a jak nespolupracovat. Když pak pedagog vidí rodiče, kteří naopak udělají vše, co je v jejich silách, je to potom velký kontrast.

Většina těchto problémů se bohužel ani řešit nedá. Komplikace mohou nejen u těchto problémů, ale i při běžných situacích nastat s hádkami mezi kolegy a rodiči na pracovišti. Mnohdy jsou velkou překážkou ve vyřešení problémů i netrpělivost a nedůslednost pedagoga. Mohlo by to také znamenat začínat s dokumentací či se vzájemnými vztahy úplně od začátku a to pro opět uškodí i dětem, které vnímavé a vycítí i menší nervozitu či nepohodu pedagoga.

5 Interpretace dat

5.1 Odborné a jiné vzdělání nutné k vykonávání profese speciálního pedagoga- učitele.

Každá profese potřebuje odbornou teoretickou průpravu. V následujícím textu se zaměřím na to, jaké vzdělání a jaký obor je nutný k tomu, aby člověk mohl vykonávat profesi speciálního pedagoga. Také se zamyslím na základě rozhovorů s respondenty, zda je nutné vysokoškolské vzdělání pro jejich práci a zda vzdělání je pro jejich práci jednorázovou záležitostí.

Speciální pedagogové potřebují podle zákona o pedagogických pracovnících k vykonávání své profese vysokoškolské vzdělání s magisterským titulem v oboru pedagogiky. V praxi to ale není vždy pravidlem.

Část pedagogů nejdříve ukončila své magisterské studium ve speciální pedagogice a po studiu nastoupili do práce, kde pracovali hned na pozici speciálního pedagoga. Někteří pedagogové začali vykonávat svou profesi na škole již po ukončení bakalářského studia. Během praxe, někdy až po několika letech po ukončení bakalářského studia na vysoké škole, si dálkově dokončovali magisterské studium, které sami považují za dobré a důležité k vykonávání jejich profese. Ředitelství školy vyžaduje od svých zaměstnanců na pozici pedagoga nejméně bakalářský titul s výhlídkou dokončení magisterského studia. Lidé, kteří nemají žádný vysokoškolský titul, mohou pracovat na pozici asistenta pedagoga a vychovatele.

Pokud má pedagog kromě pedagogického vzdělání i jiné odborné znalosti, je vedením školy převážně vybírán pro výuku odborných předmětů. Má-li pedagog výtvarné vzdělání, je upřednostněn pro výuku výtvarných výchov či arteterapii na škole. Je-li pedagog vzdělán v hudebním oboru, prioritně vyučuje hodiny hudební výchovy a muzikoterapii.

Pedagogové neukončují své vzdělání studiem vysoké školy. Profese speciálního pedagoga vyžaduje, aby jeho odborníci byli stále otevřeni novým znalostem. Sami pedagogové uznávají, že je potřeba doplňovat informace po celou dobu výkonu profese. Jsou určité oblasti praxe, kam se během pěti let studia na vysoké škole student nepodívá, proto se různé organizace pro další vzdělávání pořádají kurzy pro pedagogy, asistenty pedagoga i další pedagogické pracovníky. Tyto kurzy nabízí a podporuje i vedení školy. Ředitelství v rámci rekvalifikace svých zaměstnanců zastřešuje také kurzy pro pedagogy z jiných škol, které vedou speciální pedagogové z místní školy. Speciální pedagogové čerpají mnohé informace pro praxi a pro již zmíněné kurzy z odborné literatury, které je v dnešní době velký výběr a to i v cizím jazyce. Některé praktiky pro vyučování dětí a zkušenosti speciálních pedagogů či nahlédnutí do problematiky nabízí pedagogům i knihy beletristické. V neposlední řadě se jedná o získávání poznatků z praxe vlastní, kdy se říká, že „Chybami se člověk učí.“ a to chybami nejen vlastními.

Součástí vyučování dětí je i předávání základních znalostí společenského chování, hygieny, domácích prací. Aby pedagog mohl naučit děti adekvátnímu společenskému chování, alespoň tolik, kolik se dítě dokáže naučit, musí sám tyto znalosti mít, chovat se podle nich a být tak vzorem pro druhé, dokázat je předat srozumitelnou formou dětem a dbát na jeho dodržování.

5.2 Specifické schopnosti, kterými by měl speciální pedagog pracující ve škole disponovat ve své profesi.

V následujícím textu jsem se zaměřila na seznam schopností a dovedností, které by měl speciální pedagog mít. Seznam schopností a dovedností jsem vyvodila z náplně práce pedagogů a také z nejčastějších problémů jejich praxe.

Pro jednotlivé profese je důležitá určitá úroveň inteligence jako jedna ze schopností. Profese speciálního pedagoga vyžaduje vysokoškolské vzdělání, které již zajišťuje od svých absolventů nutnou úroveň inteligence. Neopomenutelnou složkou, která je podstatná u všech pedagogů, je schopnost vést druhé a schopnost druhým pomoci, zvláště pak dětem a jejich rodinám.

Obecně je důležité, aby byl speciální pedagog plně nasazen pro svoji profesi a pro děti a do jisté míry být ochotný přijmout i práci navíc. Je samozřejmě dobré nebrat si práci příliš domů a nechat si čas i na odpočinek a odreagování, protože je tato profese mnohdy velmi vysilující. Aby nedošlo k úplnému vysílení pedagoga i žáka či naopak ke zbytečnému utlumení aktivity obou účastníků vzdělávacího procesu, měl by pedagog umět strategicky plánovat postupy své práce.

Jedním z nejdůležitějších vztahů na škole je vztah učitel – žák. Tento vztah by měl být podepřen pedagogovou schopností naslouchat dětem a udělat pro ně učení zábavné, protože zvláště pro tyto děti je učení hrou základním způsobem vyučování. Ať už pracuje speciální pedagog s jakýmkoli dětmi, vyžaduje se od něho po celou dobu vyučování schopnost flexibility a adaptivity.

Pedagog je pracovník v sociální oblasti, proto kontakt s lidmi je tu opravdu každodenní a staví se na něm vše. Od speciálních pedagogů je proto vyžadována určitá úroveň komunikačních dovedností. Jedná se jak o ústní projev tak i o písemný. Jelikož se ve své profesi neustále setkávají s rodiči, kolegy speciálními pedagogy, psychology, jinými odborníky a komunikace je zde nesmírně důležitá. Hlavně ale pedagog pracuje s dětmi a jeho komunikační schopnosti ovlivňují celkovou výchovu a vzdělávání dítěte během celého dne. S tímto souvisí i schopnost vycházet s lidmi, rodiči, kolegy. Významná je schopnost spolupráce s kolegy speciálními pedagogy a celým kolektivem ve škole či jiném zařízení. Zde můžeme mluvit o nutnosti schopnosti týmové práce. Díky těmto schopnostem se řeší mnohé problémy.

V každé profesi nastanou problémy. Speciální pedagog by měl všechny problémy nastalé v jeho profesi umět řešit. Součástí řešení problémů v profesi speciálního pedagoga je mnoho důležitých rozhodnutí, které musí pedagog udělat, schopností rozhodovat se by měl pedagog rozhodně disponovat. Za rozhodnutími, které pedagog udělá, by si měl učitel stát a měl by být schopný za ně nést plnou odpovědnost.

Speciální pedagog- učitel pracuje s dokumentací žáků a vytváří nejrůznější projekty, vypisuje vzdělávací plány apod., zde se setkává s odbornými termíny a problematikou jednotlivých oblastí speciální pedagogiky, proto by měl disponovat schopností čtení a porozumění pracovním instrukcím. Pedagog by měl být schopný využít starších vědomostí k získávání nových, měl by být ochotný stále se vzdělávat a mít tak vždy aktuální přehled v oboru. Výhodou je i dovednost pracovat s výpočetní technikou, jelikož v dnešní době se téměř vše vyřizuje elektronickou cestou. S veškerými informacemi, které získá ať už jakoukoli formou, by měl pedagog umět zacházet a efektivně využívat pro svoji práci a dále je poskytovat je případně i ostatním.

Naopak není podstatné, zda má speciální pedagog výjimečný v oblasti výtvarné či hudební, tělesné. Tyto schopnosti mohou být pro pedagoga spíše výhodou než nutným předpokladem, bez kterého by svoji profesi nemohl vykonávat.

5.3 Charakterové vlastnosti, které jsou pro speciálního pedagoga užitečné v jeho profesi.

Znalosti a schopnosti může člověk do jisté míry získávat sám vzděláváním nebo zkušenostmi osobními i skrze zkušenosti druhých. S osobními vlastnostmi se však člověk rodí. V následujícím textu jsou shrnuty ty vlastnosti, které jsou užitečné pro speciálního pedagoga v jeho profesi. Dále jsou zde vypsány ty vlastnosti pedagoga, které nejsou zcela vhodné u člověka pracujícího v oboru speciální pedagogiky.

Speciální pedagogika je profese, kde se pracuje s lidmi. Lidskost, tolerantní přístup k druhým lidem a zájem o druhé je pro speciálního pedagoga samozřejmostí. Speciální pedagog pracuje ve škole převážně s dětmi, jsou jeho hlavní náplní práce. Zvláště děti s handicapem potřebují mít u sebe někoho, kdo je má rád, kdo je vidí v pozitivním světle, kdo věří, že mohou něčeho dosáhnout, někam pokročit. I děti s handicapem by u sebe měly mít někoho, kdo k nim má respekt.

Profese speciálního pedagoga je náročná na trpělivost a vytrvalost. Úkoly a znalosti se předkládají dětem opakovaně, aby je co nejvíce pochopily a osvojily si je. Stačí, aby se změnila jedna drobnost v životech dětí, a může se s učením začínat úplně od začátku.

Děti, které musí žít s handicapem, jsou velmi citlivé. Potřebují od svých učitelů empatické citění, kdy pedagog může i bez slova dítěte vycítit problém a hned ho řešit. Díky empatii je také mnohem snadnější pro pedagoga chápat různé reakce a důvody, proč děti reagují právě způsobem, jakým reagují. V těchto situacích je potřeba k dětem mít také vlídný přístup a umět zachovat klid.

Důslednost a přísnost se vyplácí i u speciálních pedagogů. Od samotných začátků vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami jsou zmíněné vlastnosti potřeba. Právě ve škole se musí naučit mnoha věcem a způsobům a bez přísnosti a důslednosti pedagoga by byla tato práce velmi zdlouhavá a neefektivní, protože děti by si myslely, že je jim vše dovoleno a nevěděly by, co se od nich vlastně čeká.

Každý pedagog by měl mít autoritu. Ve třídě je sedm a více žáků, kteří mají často i problémy s chováním. Autoritativní pedagog si dokáže udržet u žáků hranice, které se nesmí překročit a které skupina žáků respektuje a tím se eliminuje problémové chování a naopak je se zvětšuje u žáků výkon ve vzdělávání. Pedagogovu autoritu posiluje i spravedlnost vůči dětem, přesto ale musí brát ohled na každé dítě dle jeho individuálních schopností a vlastností. I autoritativní speciální pedagog by měl být k dětem přátelský, měl by být přítelem s otevřenou rukou vždy pomoci. Velkou výhodou pro navázání přátelského vztahu je pedagogův smysl pro humor, kterým se dostane blíže k dětem a sám dokáže práci brát s určitým nadhledem.

Jelikož speciální pedagogika je profese, kde se často upadá do stereotypů hlavně kvůli dětem, které si tak navyknou na pořádek a systematičnost, je velkou výhodou, když je pedagog kreativní v aktivitách, ať už v hrách, úkolech, aktivitách apod. Součástí vzdělávání je mimo jiné i získávání praktických dovedností, které uplatní v životě. Můžeme se zařadit různé výchovy, ale i terapie. Spolu s kreativitou se zde uplatní šikovnost a zručnost.

Děti s handicapem dokážou často překvapit a jejich jednání může být nepředvídatelné. Speciální pedagog musí být proto pozorný a pohotový, být připraven rychle reagovat.

Speciální pedagog má být pracovitý a pečlivý. Výsledek jeho práce závisí i na malých detailech. Např. v dokumentaci žáků i školy se chyba udělá velmi snadno a to pak způsobuje nepříjemnosti nejen pedagogovi žáka.

Profese speciálního pedagoga obnáší kromě vzdělávání dětí také spolupráci s rodiči žáků a také s kolegy. Spolupráce je postavena na vzájemné komunikaci. Pedagog by proto měl být komunikativní, kdy jedná přirozeně, otevřeně a jasně, přesto neopomíjí vlídný přístup, protože si je vědom, že bez spolupráce zmůže pedagog mnohem méně. Je-li pedagog komunikativní, sympatický, pozitivně ladění v celkovém přístupu a jednání, je snadné získávat od druhých lidí důvěru, která je v této profesi nepostradatelná a s její pomocí je i spolupráce efektivnější.

Nejeden problém, který na školách nastává, je způsoben tím, že se pedagog neovládá. I ve školní speciální pedagogice je nutné sebeovládání. Je to nutné hlavně z důvodu, že některé děti se pokouší pedagoga schválně vyprovokovat. Na tyto situace by se nemělo reagovat zbrkle, naopak by pedagog využil svého vnitřního klidu a řešit situace s rozmyslem.

Jednou z vlastností, kterou by speciální pedagog rozhodně neměl být je nervozita před dětmi. Děti to totiž okamžitě vycítí a pak se to projevuje na jejich chování i výsledcích. Pedagog by si měl být vědom všech svých úskalí a vlastností, které podobným negativním způsobem ovlivňují děti a měl by se jim co nejvíce vyvarovat a snažit se je překonat.

V neposlední řadě se jedná o práci, kde je nutné mít přiměřené sebevědomí a být k sobě sama zdravě kritický. Neomylný přístup nebo nervózní a ustrašené chování před dětmi, kdy si pedagog myslí, že vše dělá špatně, je známkou, že profese speciálního pedagoga není pro něho správná volba povolání.

5.4 Závěr výzkumného šetření

Výzkumná otázka č. 1: Jaká úroveň vzdělání je potřebná ke kvalitnímu vykonávání profese speciálního pedagoga- psychopeda působícího ve škole?

Speciální pedagog na pozici učitele ve škole potřebuje k vykonávání své práce alespoň ukončené bakalářské studium na vysoké škole, potřebuje tedy základní znalosti z oboru speciální pedagogiky. Pedagog ale sám cítí, že magisterské studium a znalosti jím získané je pro jeho práci důležité a užitečné. I zaměstnavatel a ředitelství školy vyžaduje od pedagogů, aby si odborné vysokoškolské vzdělání doplnili.

Součástí průběžného vzdělávání je i samostudium. Tímto způsobem se speciální pedagog udržuje neustále v kontaktu s oborem, který poskytuje průběžně náměty pro praxi, rady pro řešení problémů a další nové poznatky z celého oboru.

Jelikož speciální pedagog pracuje s dětmi s mentálním postižením na základní úrovni, kde je vyučování zaměřeno na zvládání základních sociálních aktivit, je třeba, aby pedagog měl dobré znalosti i v této oblasti.

Výzkumná otázka č. 2: Jakými schopnostmi by měl disponovat speciální pedagog – psychoped působící ve škole?

Ve své profesi se speciální pedagog setkává s lidmi, hlavně s dětmi s handicapem a velká část profesních úspěchů závisí na vztazích, které si pedagog udělá. Pedagogovy schopnosti by měly přispívat k těmto vztahům.

Nejdůležitějšími schopnostmi a dovednostmi je vycházet s lidmi, tj. s dětmi, rodiči, kolegy. Schopnost spolupráce a komunikace hrají důležitou a základní roli. Jelikož se jedná o profesi s profesionálem, své místo tu má i schopnost stále se vzdělávat, adekvátně zacházet se získanými informacemi a rozumět pracovním instrukcím.

Práce s dětmi pak vyžaduje dobré schopnosti rychle a co nejlépe se rozhodovat, nést zodpovědnost, řešit problémy. Zvláště profese, kde je předmětem dítě, je schopnosti flexibility a adaptability nepostradatelná.

Výzkumná otázka č. 3: Jaké osobní charakterové vlastnosti jsou užitečné v profesi speciálního pedagoga působícího na škole?

Stejně jako schopnosti tak i pedagogovy charakterové vlastnosti jsou spíše společenské. Speciální pedagog by měl být sympatický, komunikativní, tolerantní, pozitivně laděný a ochotný pomoci druhým a spolupracovat.

Pro práci s dětmi s handicapem je vyžadována trpělivost, vytrvalost, i když je to mnohdy těžké. I zde jsou nutné vlastnosti jako pozornost a pohotovost. Speciální pedagog by měl být také empatický, vlídný a přátelský, přesto důsledný člověk, který si umí získat autoritu i důvěrný vztah k dětem a rodičům.

Velmi se cení, je-li pedagog ve své práci iniciativní, kreativní a manuálně šikovný. Pracovitost a pečlivost jsou také známkou, že speciální pedagog svou práci myslí opravdu vážně. Na závěr je nutné, aby pedagog dokázal ohodnotit také svou vlastní práci a přijmout kritiku i od druhých, zdravé sebevědomí, které toto umí, má pro speciálního pedagoga velký význam.

Závěr

Činitelem výchovy je dítě/žák, ale také pedagog. Každý z těchto činitelů proto ovlivňuje celý výchovně vzdělávací proces od začátku až do konce a to i ve speciální pedagogice.

Je nutné podívat se na osobnost žáka a jeho handicap a pak mu s ohledem na veškeré omezení schopností a vlastností pomoci. Druhou složkou je o nic méně důležitý speciální pedagog. Jeho osobnost má být vzorem pro žáky, hybatelem a iniciátorem veškerých aktivit, poradcem, přítelem, učitelem. Je-li některá z vyjmenovaných rolí vykonávána špatně nebo se u speciálního pedagoga vůbec neobjevuje, působí to na vztahy ve škole i samotné vzdělávání dětí. A proto je dobré podívat se na předpoklady, které tato profese má, aby její odborníci vstupovali do zaměstnání s vrozeným či získaným vybavením, které od nich profese očekává.

Teoretická část práce se věnuje definici speciálního pedagoga, jeho profilu, charakteristice speciálního pedagoga psychopeda, který pracuje ve školském zařízení. Následuje popis osobnosti a kompetencí speciálního pedagoga a vychovatele dle různých autorů. Závěrem jsou vybrány oblasti praxe speciálního pedagoga, jež jsou potřebné k jejímu úspěšnému vykonávání.

Praktická část obsahuje 4 případové studie speciálních pedagogů a asistentů pedagoga, kteří pracují na základní škole speciální a na praktické škole. Jednotlivé případové studie vychází z dotazníků, rozhovorů a pozorování prostředí, kde speciální pedagogové pracují. Obsahem případových studií je charakteristika respondenta s jeho vztahem ke své práci a vlastnostmi, které uplatňuje ve své práci. Následuje vzdělání, které speciální pedagog získal, jeho vztah ke vzdělání a nutnost vzdělávat se souběžně s výkonem profese. Třetí částí případové studie je náplň každodenní práce ve škole s dětmi i práce nepřímá, tedy práce, která neprobíhá v době vyučování. Poslední částí případové studie jsou problémy, se kterými se respondenti nejčastěji potýkají a problémy, které jsou nejnáročnější.

Následuje interpretace dat. Data z výzkumu jsou rozděleny do tří celků, které se týkají vzdělání, schopností a vlastností speciálních pedagogů jako předpoklady pro výkon profese speciálního pedagoga. Závěrem výzkumu jsou data použita jako podklad pro odpovědi na výzkumné otázky.

Výzkum této práce potvrdil nutnost vzdělání speciálních pedagogů, i když v praxi pro zaměstnavatele není třeba hned magisterský titul. Výzkum dále přinesl shrnutí důležitých vrozených a získaných předpokladů pro výkon profese speciálního pedagoga působícího ve škole. Nejedná se tedy o předpoklady vychovatelů nebo jiných osob pracujících s dětmi v dětských domovech či stacionářích nebo obecné předpoklady pedagogů, které interpretuje většina autorů citovaných v této práci.

Výsledky výzkumu nelze zobecňovat, jelikož byl výzkum prováděn u menšího počtu respondentů v jednom školském zařízení zaměřené na děti s určitým druhem handicapu. Jedná se tedy pouze o možné předpoklady pro výkon profese speciálního pedagoga pracujícího na základní škole speciální a praktické škole.

Data, která byla tímto výzkumem sesbírána, mohou být dále využita k širšímu zkoumání předpokladů pro výkon profese speciálního pedagoga, tzn. výzkumy obecných předpokladů pro výkon této profese. Zájem by mohl být zaměřen i na odborníky z dalších podoborů speciální pedagogiky, ne jen psychopedů na základních školách speciálních.

Konec této práce nabízí mnoho dalších otázek, které by mohly být předmětem zkoumání. *„Mají dnešní speciální pedagogové všechny tyto předpoklady? Jak vybírat studenty pro tento obor? Jak správně studenty připravit pro výkon profese?“*

Shrnutí

Bakalářská práce s názvem „Předpoklady pro výkon profese speciálního pedagoga“ se zabývá otázkou, co je důležité pro výkon profese speciálního pedagoga, jaké vzdělání, schopnosti a vlastnosti by měl speciální pedagog mít. Teoretická část se věnuje charakteristice profese, speciálního pedagoga, jeho kompetencím a činnosti práce. Cílem výzkumné části bakalářské práce je najít s pomocí metody rozhovoru, dotazníku a pozorování konkrétní předpoklady, se kterými má speciální pedagog disponovat pro efektivní výkon své práce. Praktická část se skládá ze čtyř případových studií, jejichž objekty jsou speciální pedagogové a asistent pedagoga. Případové studie obsahují také názory speciálních pedagogů z praxe. Získaná data jsou dle výzkumných otázek interpretována v závěru práce.

Summary

The Bachelor's thesis entitled, " **Assumptions of the special teacher profession**" deals with question what is important for special teacher profession, what education, skills and attributes should have a special teacher. The theoretical part deals with the specific characteristics of a profession, special teacher, his competencies and activities of work. The aim of the research part of the Bachelor's thesis is to find with a used method interview, questionnaire and observation specific assumptions that has to have a special teacher for the effective performance of his work. The practical section consists of four case studies whose objects are special teachers and assistant of teacher. The case studies also contain comments from the practice of special educators. The obtained informations are interpreted according to the research questions in the conclusion.

Použité zdroje

Literatura

- AUGER, Marie-Thérèse a Christiane BOUCHARLAT. *Učitel a problémový žák: Strategie pro řešení problémů s kázní a učením*. Praha: Portál, 2005, 121 s. ISBN 8071789070.
- BENDL, Stanislav. *Neukázněný žák: Cesta institucionální pomoci*. Praha: ISV nakladatelství, 2004, 100 s. ISBN 8086642364.
- HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Vyd, 1. Praha: Portál, 2004. 311 s. ISBN 8071788031.
- JŮVA, Vladimír. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001, 118 s. ISBN 8085931958.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 207 s. ISBN 8085931796.
- KOPŘIVA, Karel; ŠIKLOVÁ, Jiřina. *Lidský vztah jako součást profese*. 5. vyd. Praha: Portál, 2006. 147 s. ISBN 8073671816.
- KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: Cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál, 2008, 155 s. ISBN 9788073674342.
- KYSUČAN, Jaroslav. *Psychopedie: Teorie výchovy mentálně retardovaných*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, 82 s. ISBN 1704190.
- LAZAROVÁ, Bohumíra. *Netradiční role učitele: O situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. Brno: Paido, 2005, 70 s. ISBN 8073151154.
- MYŠÍKOVÁ, Dagmar. *Syndrom vyhoření u pedagogických pracovníků-psychopedů a etopedů*. Brno, 2007. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Pavel Mühlpachr.
- PRŮCHA, Jan. *Učitel: Současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002, 154 s. ISBN 8071786217
- SEKERA, Ondřej. *Identifikace profesních aktivit vychovatelů výchovných ústavů a dětských domovů*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, 197 s. ISBN 9788073687281.

- SLOMEK, Zdeněk. *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2010, 96 s. ISBN 9788086723846.
- SOLICH, Martin. *Syndrom vyhoření u speciálních pedagogů*. Brno, 2007. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Pavel Mühlpachr.
- SVOBODOVÁ, Jarmila a Bohumíra ŠMAHELOVÁ. *Kapitoly z obecné pedagogiky*. Brno: MSD s.r.o., 2007, 140 s. ISBN 9788086633817.
- STANKOWSKI, Adam. *Nástin problematiky etopedi a sociální patologie*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita- Pedagogická fakulta, 2004, 140 s. ISBN 8070423609.
- ŠVARŤÍČEK, Roman; ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- TRAIN, A.; TOMKOVÁ, D. *Nejčastější poruchy chování dětí: Jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Praha: Portál, 2001, 198 s. ISBN 8071785032.
- TRNKOVÁ, Pavla. *Kvalita života speciálního pedagoga*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Evžen Řehulka.
- URBAN, B.; STANIK, J. M. *Resocializacja 2*. Waszawa: Wydawnictwo naukowe PWN SA, 2007b. ISBN 978-83-01-15181-2.
- VOJTOVÁ, Věra. *Kapitoly z etopedie I.: Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. 2. přepracované a rozšířené vydání. Brno: Masarykova Univerzita, 2009, 136 s. ISBN 9788021045736.
- *Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 749- 1627. ISBN 80718431052.

Legislativní prameny

- ZÁKON č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů k 1. červenci 2010

Přílohy

- Dotazník použitý u respondentů

Dotazník

Jmenuji se Maria Kašová a jsem studentkou katedry speciální pedagogiky pedagogické fakulty na Masarykově univerzitě v Brně.

V rámci mého ukončení bakalářského studia provádím výzkum mezi speciálními pedagogy- učiteli. Tento výzkum bude sloužit jako podklad pro moji bakalářskou práci s názvem: Předpoklady profese speciálního pedagoga- učitele.

O předmětu profese speciálního pedagoga nejen učitele je známo mnoho informací. Děti s handicapem, jejich výchova vzdělávání jsou hlavním tématem speciální pedagogiky. Důležitou složkou v tomto procesu je ovšem i speciální pedagog a učitel. Proto by se nemělo opomíjet i na něho, jeho schopnosti, znalosti i osobní vlastnosti. Informací o samotném speciálním pedagogovi je ovšem mnohem méně, i když je důležitou složkou výchovně vzdělávacího procesu.

Tímto bych Vás ráda poprosila o pomoc najít a vymezit některé předpoklady, které by speciální pedagog- učitel měl mít. Obracím se na vás, protože máte za sebou již několikaletou praxi a již víte, co Vaše profese od svých pracovníků vyžaduje.

Prosím vás o pravdivé informace, které jsou základem smysluplné aktuální práce.

Veškeré uvedené údaje budou anonymní. V práci bude uveden pouze název školy.

Děkuji.

1. Rok narození:

2. Pohlaví

3. Proč jste si zvolil/a tuto profesi?

4. Jak obecně hodnotíte Vy profesi speciálního pedagoga- učitele? (náročnost, zajímavost, přínos pro společnost apod.)?
5. Jaké je Vaše doposud nejvyšší ukončené vzdělání (obor, specializace)?
6. Od kterého roku pracujete v tomto oboru?
7. Jaká je vaše nynější pracovní pozice?
8. Od kterého roku pracujete na této pozici?
9. S jakými problémy se ve Vaší práci nejčastěji setkáváte?
10. Jakých chyb se speciální pedagog ve své profesi nejčastěji dopouští?

11. Jaká Vaše vlastnost/i nejvíce kladně působí na děti?

12. Kterými vlastnostmi nebo činnostmi dokážete žáka ovlivnit negativním směrem?

13. Jaký je Váš denní režim?

14. Jakou máte náplň práce mimo vyučování?

15. Jak byste ohodnotili sami sebe jako speciálního pedagoga?

Děkuji moc za ochotu a pomoc při vyplňování těchto otázek.